

Sveinn Björnsson. Nokkrar athuganir og tillögur um skipulagningu utanríkisráðuneytis í Reykjavík 19. september 1940

Bjarni Benediktsson – Sveinn Björnsson. Nokkrar athuganir og tillögur um skipulagningu utanríkisráðuneytis í Reykjavík 19. september 1940

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnmalamaðurinn
Askja 2-8, Örk 1

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Til gamans

Kveðjur
P.

6, West Eaton Place,
LONDON.S.W.1.

Ref: A.1.

17. október 1940.

2 afrit.

1 fylgiskjal.

No.129.

ISLAND OG ÓFRIBURINN.

Vegna annríkis við aðra hluti og fjarvistar frá London sást mér yfir grein, sem birtist í hinu þekhta og velmetna vikuriti "The Spectator" hinn 20.f.m. undir fyrirsögninni "Iceland and the War", eftir Snæbjörn Jónsson bóksala í Reykjavík. Mér hefir síðan verið bent á greinina, og leyfi mér hér með að senda ráðuneytinu eintak af henni. Er eg þó illa svikinn, ef höfundurinn hefir ekki þegar haft lag á að vekja athygli manna heima á þessu skrifi sínu.

Eins og greinin ber með sér, er henni sumpart atlað að vera til fróðleiks fyrir lesendur um ástandið á Íslandi, en sumpart pólitísk hugleiðing um framtíð landsins.

Að því er til hins fyrra tekur, er sýnilegt að höfundur gerir sér far um rétta frásögn, þótt undarlega missi hann þrásinn stundum. (T.d. "... However, the British market has readily absorbed all the fish caught, and the prices obtained have mostly been good, sometimes very high. The season's catch turned out to be prodigious beyond all precedent, and so there is still much herring unsold. But there is hope that markets may be found for this yet. - Then in May came the British occupation, which changed much, so that only the building trade suffered"). Gömlum blaðsamanni hlýtur að detta í hug, að ritstjóranum hafi þótt höfundurinn of langorður, og hafi beitt blákrítinni á handritið án þess að fara út í smá muni með samhengið.

Auðséð/

Utanríkismálaráðuneytið,

Reykjavík.

Auðsés er þó á þessum kafla, að höfundurinn hefir ekki á móti því að þóknast lesendunum, og kynni mörgum að virðast óþarft að tala um hernámið sem eintóma blessun. Skynsamir Englendingar, - og eg myndi segja fremur mörgum öðrum þeir menn, sem lesa The Spectator, - skilja það vel, að það er ekki eintóm ánægja fyrir litla þjóð að hafa þúsundir, eða tugi þúsunda, erlendra hermanna í landinu. Og þetta er atriði, sem full ástæða er til að benda á þegar skrifað er fyrir slíka lesendur. Eins sýnast hnúturnar til íslenskra blaða násta óþarfar. Eg hefi það frá fyrstu hendi, að Bretum hefir þótt framkoma blaðanna mjög sanngjörn í þeirra garð.

Einkum eru það þó hinar pólitísku athugasemdir höfundar um framtíð Íslands, sem eru mjög varhugaverðar á tímum sem þessum. Margt af því sem sagt er, er í sjálfu sér rétt athugað, og annað er þannig að rök má fara með og móti. En efnið er svo viðkvæmt, að algerlega forðsmanlegt er að hlaupa með það á erlendan vettvang á þann hátt, sem greinarnöfundur hefir gert. Ef hann langar endilega til að verða enskur, og að við verðum það með honum allir hinir, þá á hann að rökræða það við okkur heima, en ekki að koma til ljónsins og benda því á að rífa í sig lambið (sbr. "for sooner or later the proposition is likely to become an actual matter for British statesmen to deal with and for the British public to take their stand for or against"). En það virðist ekki hægt að stöðva svona menn. Í síðustu kynslóð og næstsíðustu voru nokkrir, sem ekki fengust staðizt freistinguna að flaðra upp um Dani; nú er leitað að nýjum húsbónda, en eðlið leynir sér ekki. *)

Eg leyfi mér að gera ráð fyrir því, að hestv. ríkisstjórn, eins og fulltrúi hennar í London, myndi af Snæbirni Jónssyni dregin í dilkinn með "the more moonshiny and less practical", og því hljóta verðuga fyrirlitningu frá "the more pragmatically minded" (það er leitt að ekkert hæfilegt orð er til á íslensku til að þýsa þetta hrósyrði, sem höfundur hefir valið sér).

*) Er ekki snæbjörn andlegur uppsalningur
Boya Melsted's?

Hefsi/

Hefði eg tekið eftir greininni þegar er hún birtist, hefði eg símað stjórninni um hana og spurt, hvort hún óskaði að eg kæmi að stuttri athugasemd í blaðinu. En þar sem nú er svo langt um liðið, gerir ekki til þótt það dragist vikunni lengur, ef á annað borð þykir rétt að birta nokkra leiðréttingu. Hvorttveggja er íllt, að láta þetta skrif ómótmelt, þegar það hefir birzt í jafn ágætu riti sem The Spectator, og eins hitt, að stjórnarfulltrúi Íslands þurfi að standa í ritdeilu við landa sinn á erlendum vettvangi.

Eg tek fram, að ef til leiðréttingar kæmi, yrði hún að sjálfsögðu að vera stutt og litlaus: aðeins benda á það að Íslendingar séu þjós, sem leggi mjög mikið upp úr sjálfstaði sínu; þótt þeir séu mjög vinveittir Bretum, hafi hugmynd Hésins Valdimarssonar um að sækja um upptöku í brezka heimsveldið, engan býr fengið meðal landsmanna. Loks myndi, ef til kæmi, sjálfsagt að nefna hinar hátíðlegu yfirlýsingar Breta-stjórnar í sambandi við hernámið, og segja að menn heima leggi mikið upp úr þeim loforðum, sem þá voru gefin.

Að öllu athuguðu, er eg því heldur andvígur að birta nokkra athugasemd við grein Snabjarnar, en sé það gert, myndist mér hún ætti að vera eftir þessum línum. Önnur leið er sú að tala við ritstjórnann og skýra málavexti fyrir honum - og þar með ventanlega fá stöðvað framhald á svipuðum skrifum. - Óski ríkisstjórnin nokkurra aðgerða frá sendiráðsins hálfu, vænti eg að fá fyrirmæli um það.

Með sérstakri virðingu

(Sign.) Pétur Benediktsson

Um löggjafurétt meðismanna.

- f) Ráð og skýringar á ýmsum þjóðréttaráðum. Mál sem snerta Þjóðabandalagið. Mál um fasta al-
Mál um fasta gerðardómstólinn í Haag
þjóðadómstólinn í Haag. / Gerðardómsáæmningar.
- g) Viðskipti við blöð og tímarit, innlend og er-
lend. Ritstjórn tímarita og annars sem ráðu-
neytið gefur út. Upplýsingastarfsemi um land-
ið erlendis. Útvegum mynda, kvikmyndu o.s.frv.
- h) Mál varðandi konung og fjölskyldu hans. UM
erlenda þjóðhöfðingja. Skipulags- og fram-
kvæmdarmál er varða utanríkisráðuneytið og full-
trúa Dana erlendis. Starfsmannamál utanríkis-
ráðuneytisins. Viðskipti við fulltrúa annara
landa í Danmörku. Um danskar og erlendar orður
og heiðursmerki. Um vegabréf. Löggildingar-
áritanir. Þjárhageætlun og reikningar ráðu-
neytisins.
- i) Skjalasafn ráðuneytisins og fyrirkomulag þess.
Skipulag og afhending skjalasafna sendi-
ráða og meðismanna erlendis. Rannsókn skjala-
safna, lán og útvegum skjala. Samningd dulmál-
lykla, þýðing á dulmál og úr dulmáli. Útgáfa
samninga við aðrar þjóðir, árbókar ráðuneytis-
ins, skrár yfir fulltrúa erlendra þjóða m.m.
Umhjón með bókasafni ráðuneytisins.

Hins og sjá má á upptalningu þessari kemur utanríkis-
ráðuneytið við margskonar mál. Enda er það venja að öll
viðskipti stjórnaarráðanna við önnur lönd fari að jafnaði
um hendur utanríkisráðuneytisins, þótt komi þurfi til kesta
annara ráðuneyta um ýms þeirra mála. Viðskiptin og skgræð
afgreiðelu út á við annast utanríkisráðuneytið.

Þetta fyrirkomulag álfít ég að vér eigum að taka upp.

Verður nénað vikið að því aðfar.

Málanum sem tekin eru undir liðunum a-i er skipt niður
ádeildir eða skrifstofur í ráðuneytinu, sem stjórnað er af
2 deildarstjórum og 11 skrifstofustjórum, sem hver býr

ábyrgð á störfum deildar sinnar eða skrifstofu. Hafa deildarstjórnar undir sér sumar skrifstofurnar. Með þessu skapast heilbrigð og hagnýt verkaskipting. En aðalvirstjórn allra deilda og skrifstofa hefir forstjóri (direktör) sem er fastur emböttismaður sem sjaldan er skipt um og stendur mest ráðherranum.

Er ég þekkti síðast til voru starfsmenn sjálfs utanríkisráðuneytisins í Khöfn., auk ráðherra, sem ekki hafði undir sér önnur mál en utanríkisráðin, þessi:

1 forstjóri

1 trúnaðarmaður um mál Íslands

2 deildarstjórnar

11 skrifstofustjórnar eða starfsmenn hliðsettir þeim

18 fulltrúar eða starfsmenn hliðsettir þeim

19 eldri ritarar (sekretærar)

12 yngri ~~ritarar~~ ~~ritarar~~

Ótalmargt annað fólk, þýðendur, hraðritarar, ritvélarstúlkur, sendlar o.s.frv.

Í stærri löndum er verkaskiptingin enn meiri. Þar fjalla deildarstjórnar og skrifstofustjórnar máske aðeins um einn málflokk eða viðskiptin við eitt eða fleiri lönd o.s.frv.

III.

ALMENN SJÓNARMÍÐ.

Er nú kemur til þess að skipuleggja utanríkisráðuneytið í Reykjavík þarf, að mínu áliti að samrýma 2 sjónarmið

1. Að gera skipulegið svo einfalt, óbrotið og ódýrt, sem kostur er á.

2. Að tryggja það að fyrir öllu sé séð svo að ráðuneytið geti framkvæmt störf sín svo vel og nákvæmlega, að ekki sé hotta á að óþægindi eða tjón verði af. Í þessu sambandi vil ég þegar benda á, að þótt eitthvað fari á annan veg en óskilegt væri í einhverju ráðuneyti, sem eingöngu fjallar um innanlandsmál, eru oft leiðir til þess að leiðrétta það eða lagðava, við

innlenda menn eða stofnanir. En þetta verður miklu síður um störf utanríkisráðuneytisins. Þar eiga oft í hlut erlend stjórnarvöld eðri eða lagri eða erlendir einstaklingar eða stofnanir, ~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ ^{hafa ekki} sem másko ~~skulu~~/^{hafa} nagan skilning eða telja sér skylt að taka til-
lit/^{til} sérstakra ástæðna um gleynsku, mistök eða annað.

Um eöstu yfirstjórn ráðuneytisins mun ég fjalla síðar í erindi þessu. Skal aðeins taka fram á þessum stað, að auðvitað verður sú yfirstjórn að vera í hendi og á ábyrgð eins manns.

Sú deild stjórnarráðsins, sem fyrir nokkrum árum fékk nafnið "utanríkisráðgjafi" hefir eftir því sem ég þekki til átt nokkuð örðugt uppdráttar. Fyrst eftir 1918 voru utanríkisráðgjafar ^{áðalega forsætisráðherra} einhverir ráðherranna, sem hafði svo umvifamiklum öðrum störfum að gegna, að hann mátti lítið vera að sinna þeim; og hann hafði engan sérstakan starfsmann í stjórnarráðinu til aðstoðar við þau störf. Enda mun hafa verið hugsað sem svo að utanríkisráðgjafi Dana annaðist það sem þyrfti að í þessum efnum, skv. samningi sambandslaganna. Síðar hafa ráðherrar þeir, sem hafa farið með utanríkisráðgjafi, snátt og snátt sinnt þeim mun meira. En þeir hafa að jafnaði haft samtímis mörgum áriðandi málum öðrum að genga, sem ráðherra, ^r euk annara stjórnarstarfa. Síðasta áratuginn hefir maður með sérmenntun - lengi vel einn - verið ráðherra til aðstoðar um utanríkisráðgjafi. Þrátt fyrir óviðunandi starfsplássi og litla aðstoð lengi framan af, hefir honum tekist að koma góðu lagi á afgreiðslu þeirra mála, sem fyrir hafa fallið og sinna öðru, sem þyrft hefir í sambandi við þau mál eins og þau hafa borið fyrir áður, með aukinni aðstoð síðustu árin.

En nú stöndum ~~vér~~ á tímamótum. Eösta valdið um öll vor mál eru nú í höndum ríkisstjórnarinnar. Og hún hefir orðið samkvæmt ráðstöfun Alþingis að taka að sér utanríkisráðgjafi að öllu leyti, sem utanríkisráðgjafi Dana annaðist

áður að miklu leyti. Af því leiðir aftur, að allt það mikla starf sem utanríkisráðuneytið danska hefir unnið fyrir oss á þessu sviði, verðum vér nú að annast sjálfir. Og hér er ekkert undanferi. Þótt vér af sparnaðarástæðum og öðrum ástæðum getum komist af með farri og ódýrari fulltrúa úti í löndum en ýmsar aðrar snáþjóðir, getum vér ekki lengur lagt störf utanríkisráðuneytisins á aðra, treyst því að aðrir vinni þau og látið þau sitja á hakanum.

Við þessa staðreynd verður að horfast í augu nú þegar, að mínu álit. Ráðuneytið verður ekki lengur aukaverka-skrifstofa, eða deild einhvers ráðuneytis, heldur fullkomið ráðuneyti með fullnægjandi starfskröftum eins og verkefni heimta. En þau eru svo mörg og mikilvæg, að ekki verður kjað við því búist að minna né ófullkonnara starfsmanna-hald þurfi en nokkurt hinna ráðuneytanna. Máske fremur hið gagnsteða. Og vegna þess sk hve mjög störfið vita út á við, þarf helst að vanda þar til, máske frekar en til annara ráðuneyta, af ástæðum þeim sem vikið er að hér að framan og skýrt mun verða nánar hér á eftir.

IV.

VERKASKIPTING NAUÐSYNLEG.

Ég geri ráð fyrir að störf ráðuneytisins verði strax eða fljótlega það mikil, að rétt sé frá byrjun að skapa nokkra verkaskiptingu. Auk þess verða sennilega fyrsta árið ýms skipulagningar og framkvæmdarstörf sem þarf til þess að "koma vélinni í gang". T.d. skipun fjölda kjör-maðismana á ýmsum stöðum, auk útsendra fulltrúa, koma á tryggja sambandi við þá, sjá þeim fyrir leiðbeiningum og ýmskonar plöggum; gagngeir athugun á samningum við erlend ríki, fá þeim málum komið á hreint, bæta úr því sem ábóta-vant er o.s.frv.

Hafi ég hugsað mér að heppilegt sé, að ráðuneytinu verði skipt í tvær deildir, sem hvor hafi sinn skrifstofu-stjóra eða starfsmann með öðru nafni, er hafi aðstoðarmann, fulltrúa eða aðra, eftir þörfum.

Við flokkun málaanna í hvora deild ætti hafa nokkra

hlidsjón af flokkuninni í utanríkisráðuneytinu danska, sem tilfarð er hér að framan aðeins miklu meira samandregið, þannig, að önnur deildin fengi flest eða öll mál þau sem talin eru í a. og b. lið og nokkur fleiri þeim skyld. Yrði sú deild vernalunar- og viðskiptamáladeild. En hin deildin mál þau sem talin eru í liðunum e.-f. Yrði það stjórnsmála- og lögforskiðdeild. Málunum sem talin eru í liðunum g-i mætti svo skipta á deildirnar eftir því sem hagkvæmt þætti bæði með tilliti til mála og þöfileika starfsmanna deildanna.

V.

STARPSFYRIRKOMULAG.

Auk þess, sem áður getur, gerir hið nýja viðhorf óhjákvæmilegt tvennt, sem ég vil leiða sérstaka athygli að.

1. Yfirstjórn utanríkisráðuneytisinnar verður umfangsmeiri og fær nokkuð breyttan bla frá því sem verið hefir. Vér fáum hóp útsendra manna sem m.a. verður falið að standa í beinu sambandi við stjórnir erlendrar ríkja. Hér í Reykjavík skapast hópur útsendra fulltrúa frá öðrum löndum með meiru og viðskara umboði ríkisstjórna sinna en venja hefir verið um þá útsendu fulltrúa sem hér hafa verið áður. Þetta samband hefir utanríkisráðuneytið danska annast að mestu leyti áður.

Þótt málin sem fyrir falla verði að fá sína afgreiðslu hvert fyrir sig, verðum vér að keppa að því sama marki sem aðrir þjóðir, að fastar þínur eða stefnur skapist um tök vor á málunum, á "utanríkispolitík" Íslands, sem ekki breyttist að jafnaði þótt stjórnarskipti verði. Þessu verður að skipa svo, að þar þjóðir sem við eigum mök við fá trauð á slíkri festu hjá oss.

Að sjálfsögðu verður ríkisstjórnin öll að draga hér línurnar, með ráðum utanríkisráðgjafaráðs um einstök mikilvæg efni. En utanríkisráðgjafaráðgjafar og starfsmenn utanríkisráðgjafarans verða að gera ýmsan undirbúning og tillögur, annast framkvæmdir og koma fram við fulltrúa erlendra ríkja og aðra eftir því sem nauðsyn krefur-og þá í samráði við teknar stefnur.

2. Eftirlit með fulltrúum erlendis, bæði útsendum og öðrum hefir, að undanskildu eftirliti með þeim frá íslensku fulltrúum sem verið hafa, verið eingöngu og algerlega í höndum utanríkisráðgjafarans danksa. Slíkt eftirlit, sem er að sjálfsögðu mjög áriðandi flyst nú til utanríkisráðgjafarans í Reykjavík. Hér við heitist "árveknisvinna", að fylgjast sem best með því sem gerist í heiminum og þörfum vorum til þátttöku og framkvæmda í viðskiptum við aðrar þjóðir. Þótt nokkuð af þessu hafi verið athugað af utanríkisráðgjafarans stjórnsráðgjafarans, mundi nú falla allt þetta starf undir utanríkisráðgjafarans í Reykjavík.

Enn skal á það bent, sem vikið er að hér að freman, að utanríkisráðgjafarans ötti að annast öll viðskipti og alla afgreiðslu út á við, einnig þeirra mála sem falla undir önnur ráðgjafarans.

Þetta tvent kemur við mál bæði um ákvörðun um það á hvern hátt skuli skipað yfirstjórn ráðgjafarans og um starfsmannafarir þess.

VI.

YFIRSTJÓRN RÁÐGJAFARANS.

Hins og áður er dregið á, er það skoðun mín að þessi yfirstjórn eigi að vera í hendi eins manns. Er óskilegt að hann hafi sem besta þekkingu á meðferð utanríkisráðgjafarans.

Auk þess, að hann hafi þá málakunnáttu, að hann hafi nokkurnveginn vald á einu Norðurlandamáli, og helst á ensku, frönsku og þýsku. Eðskilegt væri og að hann væri maður með þeim persónuþefileikum að hann hefði nægilegt "autoritet" bæði inn á við og út á við.

Virðist mér að hér sé aðeins um tvær leiðir að ræða.

1. Annaðhvort sé maðurinn fastur embættismaður, sem ekki sé skipt um nema með nokkuð löngu árabili, forstjóri, eins og er víða annarsstaðar og líkt og landritaraembættið var fyrir allt ráðuneytið fyrst eftir að það fluttist til Reykjavíkur.
2. Eða hann sé í ríkisstjórninni, ráðherra, sem helst hafi það starf eitt að fara með utanríkis- málum og gegni þá um leið í rauninni flestum þeim störfum sem annars væru falin forstjóra, ef hann væri.

Um 1. Það fyrirkomulag mun mjög almennt í utanríkisráðuneytum annara landa að hafa fastan forstjóra slíkan sem hér er gert ráð fyrir, sem aðstaðamaður embættisráðuneytisins. Stendur hann beint undir utanríkisráðherra, ber ábyrgð á framkvæmd dalegra starfa í ráðuneytinu, er yfirmaður starfsmanna utanríkisráðuneytisins heima og erlendis og jafnframt ráðunautur ráðherrans um mál þau er hann er sérfróður um.

Slíkt fyrirkomulag er víðast, sem ég þekki til. Danmörk, Noregur og Svíþjóð hafa haft þetta fyrirkomulag og ég held Finnland einnig. Í Danmörku er forstjórinn nefndur "Direktör", í Noregi "Utanríkisráð", í Svíþjóð "Kabinetssekretar". Er til þessa valdir menn úr "Karrieren" þ.e. starfsmannahóp utanríkisráðuneytisins, sem fengið hafa þjálfun bæði í ráðuneytinu og erlendis. Venjulega menn með talsverða reynslu. Ef þeir láta af forstjóraembætti fyrir en fyrir aldurs sakir, eru þeir venjulega skip-

aðir í mikilsverðandi sendiherraembætti.

(Til skýringar því hvernig þetta er í framkvæmdinni á Norðurlöndum skal ég nefna nokkur dæmi: Esmarek, sem nú hefir verið skipaður sendiherra hér, var mörg ár "Utenriksraad" í Oslo -, varð sendiherra í Khöfn fyrir 5 árum. Reventlow greifi var gerður að sendiherra fyrst í Stokkhólmi síðan í London eftir að hafa verið "Direktör" í mörg ár. Bernhoff var sendiherra í París í mörg ár og tók svo við af Reventlow sem "Direktör". Ewerlöf var mörg ár "Kabinetsekretar", en var svo skipaður sendiherra Svía í Khöfn o.s.frv.).

Þessir menn hafa venjulega verið utan við alla þátttöku í flokkapólitík og stjórnmálum heimalands síns og því mátt treysta því að þeir litu á málin ópólitískum augum um innanlands-mál.

Það liggur í augum uppi hverjir kostir fylgja því að hafa slíkan forstjóra sem fastan embættis-mann. Því mundi ég leggja það til, ef ekki þótti of kostnaðarsamt eða komast metti af með einfaldara og óbrotnara fyrirkomulag. Ef svo þótti, kemur til ^{álita} greina hitt fyrirkomulagið.

Um 2.

Yfirastjórnin öll í hendi eins mans, sem sé raunverulega hvorttvegsja í senn ráðherra og forstjóri.

Sá agni á þessu fyrirkomulagi, sem fyrst ber á, er hattan á tíðum stjórnarskiptum, samhengið og fastan ekki sem skyldi og þá máske erfiðleikar að fá jafnan hofan mann til þessa starfs í fámenni voru. Ef það er mjög fast við það, sem gert er í sumum lýðræðislöndum, að ráðherra eigi seti á þingi, getu hér/orðið ^{og} örðugleikar. Ýms dæmi eru þess í öðrum löndum, að utanríkisráðherra hefir verið fastari í sessi en hinir ráðherrarnir, hefir setið áfram

þótt stjórnerskipti hafi orðið að öðru leyti, jafnvel þótt um hafi verið að ræða mikla stefnu breytingu um innanlandsmál með nýrri stjórn. Þekkt dæmi er Procopé, sem var utanríkisráðherra Finna í 5 eða 6 mismanandi stjórnunum kxxx hverri eftir aðra. Hann er nú sendiherra Finna í Washington. Hollendingar skipta mjög sjaldan um utanríkisráðherra, þótt stjórnarskipti verði.

Fleest lönd reyna að hafa sem mest samkomulag milli stjórnmálaflokka um stefnu í utanríkis- pólitík hvort sem mikið eða lítið greinir á um innanlandspólitík. Því er hægt að hafa utanríkisráðherra, sem ekki þarf að skipta um í hvert sinn, sem stjórnarskipti verða. Og því kemur það og fyrir að tekiⁿ/er í ráðuneyti, sem einn eða fleiri stjórnmálaflokkar mynda, sem utanríkisráðherra maður, sem reynslu hefir og svingu í meðferð utanríkismála, þótt hann hafi engan þátt tekið í stjórnmálum flokkanna og jafnvel þótt hann hafi heldur hallast að andstöðuflokki. Ef þessi leið væri farin er gert ráð fyrir því að ráðherrann hafi líka á heffileika þeim, sem að framan greinir um forstjórnann. Þetta gæti orðið kxxxxxxx brota- minna fyrirkomulag, að minnsta kosti/ekki er um mun meira starf að ræða en gera verður ráð fyrir hjá oss í byrjun.

Eins og fyr segir tel ég forstjóraforrirkomu- lagið heppilegt, en vildi einnig benda á þetta síðara fyrirkomulag. En vegna þess að þetta grípur á um á svið stjórnmálanna lét ég megja að benda á þessa tvo möguleika, án þess að gera ákveðna tillögu til ríkisstjórnarinnar um hvor þeirra ~~í~~ skuli valin.

Hvort fyrirkomulagið sem valið yrði mundi risnaskylda hvíla á utanríkisráðherranum en

ekki forstjóra, þótt til væri.

VII.

ABRIR STARFSMENNV.

Til þess að tryggja gagnæmi starfa þeirra fulltrúa utanríkisráðuneytisins, sem starfa erlendis þarf að standa stinnugt í stöðugu sambandi við þá. Þeir verða að hafa á tilfinningunni, að utanríkisráðuneytið fylgist vel með störfum þeirra í þágu Íslands. Það þarf að leiðbeina þeim, svara fyrirspurnum þeirra og láta þá vita um hvort að gagni komi upplýsingar og annað sem þeir kunna að senda, eftir beiðni eða af sjálfadæðum; hvort óskilegt sé að þeir haldi því áfram o.s.frv. Afgreiða þarf eins fljótt og greiðlega og unat er það, sem frá þeim kemur. Það þarf að senda þeim við og við upplýsingar um stjórnmál og annað það, sem gerist á Íslandi og þeim getur komið að gagni að vita, auk sjálfsagðra tilkynninga til þeirra um markverða atburði, svo sem ráðhorraskipti og annað, sem venja er í flestum eða öllum löndum að tilkynna fulltrúum landsins erlendis, sumpart til upplýsinga fyrir fulltrúann sjálfan, sumpart í því skyni að hann tilkynni það áfram til rétttra stjórnarvalda í landinu, sem hann starfar. Utanríkisráðuneytið þarf að fylgjast með því sem gerist í öðrum löndum sérstaklega um stjórnmál, fjármál, löggjöf og viðskiptamál. Þást ýmsar slíkar upplýsingar með skýrslugjöfum fulltrúa erlendis, en sumra verður að afla á annan hátt. Utanríkisráðuneytið verður oft að senda fulltrúum sínum afrit af skýrslum eða upplýsingar um skýrslur frá fulltrúum ráðuneytisins í öðrum löndum, þeim til leiðbeiningar í almennu starfi þeirra og til uppörðunar. Mjög getur það verið hvíleitt, og getur verkað eljófandi á fulltrúa fjarri heimalandi sínu að fá þá tilkynningu að hann viti ekki nóg um allt sem verðar hag lands síns og opinbert líf í landinu. Í þessu sambandi skal og bent á nauðsyn þess að ráðuneytið fái regulega viss heimsblöð og tímarit.

Úr öllum slíkum upplýsingum sem ráðuneytinu berast

þarf að vinna í ráðuneytinu þannig að aðgengilegt verði þeim, sem gagn hafa af, hvort sem er ríkisstjórnin sem slík, ráðherra, kaupþýslumenn n.m. eða allur almenningur.

Af þessum, sem hér hefir verið bent á í fám dráttum og jafnvel með tilvísun til IV.kafla frumvarps að list fyrir ^{framt} mela- og leiðbeiningabók, leiðir að óhjákvæmlegt verður að mun meira starfsmannahald verður að vera í utanríkisráðuneytinu en verið hefir til þessa. Svo mörg ^{ný} og mikilvæg verkefni betast við. Þótt rétt sé auðvitað að fíkra sig áfram og setja ekki á stað í byrjun starra bákn en þörf verðix fyrir í framtíðinni, kemur þó hér til greina, að meðan verið er að koma öllu á laggirnar er óhjákvæmlegt talsvert mikið starf til undirbúnings, til þessa að sjá orlendu fulltrúum í byrjun fyrir jmsu sem þeir þurfa að hafa og til þessa að leggja grundvöll að því nauðsynlega samstarfi, sem dregið er á að framan.

Val þessara starfsmanna þarf auðvitað að vanda eftir föngum. Þeim er mtað að þjálfast til sérstakra starfa. Ríkisstjórnin hefir þegar ákveðið þá grundvallarreglu, sem gildir í öðrum löndum, að starfsmenn utanríkisráðuneytisins starfi á vixl í ráðuneytinu og úti í löndum þar, sem Ísland hefir útsenda fulltrúa. Viða eru ákveðin háskóla-
próf gerð að skilyrði til þessa að ferða starfsmáður utanríkisráðuneytisins. Sumstaðar t.d. í Bretlandi og Frakklandi verða starfsmennirnir að standast sérstök,erfið próf. Í Danmörku er nú skilyrði að hafa háskólapróf annaðhvort í lögfræði eða hagfræði. Var slakað til á þessari kröfu um tíma fyrir h.u.b. tveim áratugum. En reynsla sú, sem það gaf, leiddi til þessa að slík próf voru aftur gerð að skilyrði fyrir nokkurum árum.

Án þess að fara négar út í einstök atriði í þessu efni skal ég aðeins benda á að rétt mundi að taka engen nýjan starfsmann nema til reynslu um nokkuð langan tíma, 1-2 ár. Þann tíma sé hann settur og ekki skipaður í starf það eða stöðu, sem honum er falin svo hann verði ekki fyrir réttmætum vonbrigðum ef þann verður látinn hotta, eða honum fengið annað starf, vegna þess að hefuleikar hans reynast

ekki fullnægjandi til þessara starfa. Auk þess þarf að hafa allan fyrirvara um að starfsmennirnir telji sig ekki eiga rétt á því að fá eftir heffilegan tíma, starf erlendis, eða starfa þar til langframa. Því reynslan mun sýna hér sem annarstaðar, að góður starfsmaður í ráðuneytinu hefir ekki ávallt heffileika til að starfa og koma fram sem fulltrúi landsins erlendis.

VIII.

MILLIRÍKJASAMNINGAR.

Af yfirliti því um milliríkjasamninga Íslands við aðrar þjóðir sem ég hefi samið og sent ríkisstjórninni, má sjá, að á því sviði er ýmsu ábótavant.

Auk nokkurar óvissu um hvort til séu gildandi samningar, bæði almannir verzlunarsamningar og aðrir samningar, við ýmsar þjóðir, sem vér eigum nú eða á venjulegum tímum mök eða viðskipti við, eða getur verið óskilegt í framtíðinni að skipta við, má sjá, að við sum þessara landa vantar marga árféandi samninga. - Alþjóðasamningar sem flestar eða allar menningarþjóðir heims eru þáttakendur í hafa sumir farið algerlega fram hjá oss. - Lítið er samsæmi í samningum. Samningar á einu eða öðru sviði til við eitt eða fleiri lönd, en ekki við önnur, sem engu aður væri þörf á að eiga slíka samninga við o.s.frv.

Þá er efni þessara samninga margra áð óaðgengilegt fyrirþá sem þurfa á þeim að halda, starfsmenn utanríkisráðuneytisins og aðra. Sumir, nýrri, samningar að vísu prentaðir í Stjórnartíðundumum - en sumir þeirra ekki, auk sumir, eldri, samningar prentaðir í Lovsamling for Island; sumir ekki. Auk þess eru samningarhvir á við og dreif í ritum þessum og þessi tvö ríttöfn eru ekki í eigin margra; enn fremur eru þau aðeins á íslensku eða dönsku máli. Leita þarf þeirra þá í öðrum, aðallega dönskum, heimildaritum, sem eru heldur ekki aðgengileg öllum.

Í mörgum tilfellum um viðskipti við aðrar þjóðir getur oltið á miklu um hvort til séu hentugir samningar eða ekki. Í sumum tilfellum getur ef til fill ráðið úrslitum um það, hvort slík viðskipti séu yfirleitt möguleg, hvort til séu

samningar. Af þessu er, að mínu álit, augljóst hve mikilvægt þetta máli er.

Ég tel því nauðsynlegt að utanríkisráðuneytið nýja hefjist þegar handa um þetta máli, það sé látið ganga fyrir ýmsu öðru. Það, sem gera þarf, hefi ég hugsað mér eitt-hvað á þess leið.

1. Athugaðir séu nákvæmlega allir milliríkjasamningar, sem hegt sé að telja gildandi fyrir Ísland, og afstaða tekin til þess hvort mér fyrirvort leyti viljum telja þá gildandi. Að því loknu sé
2. Gerðar nauðsynlegar ráðstafanir, með notu-skiptum eða á annan hátt, til þess að taka af allan vafa um að hinna aðilinn telji þá samninga einnig gildandi, ef um vafa er að ræða.
3. Athugað sé sérstaklega um alþjóðasamninga sem sem vér erum ekki þáttakendur í:
 - a. hvort mikillegt sé fyrir oss að gerast þáttakendur ef þess er kostur;
 - b. gerðar þær ráðstafanir, sem til þess þarf.
4. Athugað sé hver lönd, sem engir gildandi samningar eru til við á vissum sviðum, sé mikillegt að vér gerum þá samninga^{við} og þá gerðar nauðsynlegar ráðstafanir til þess að reyna að koma á slíkum samningum.
5. Undirbúin verði útgáfa bókar, safn af gildandi milliríkjasamningum Íslands við aðrar þjóðir. Samningar þessir eru venjulega gerðir ánnadé hvort á einu heimasáli (frönsku eða ensku) eða á slíku heimasáli og dönsku eða íslensku eða á máli samningeþjóðar og dönsku eða íslensku. ~~Samningarnir~~ Með því að prenta samningana eins og þeir eru gerðir (að viðbætti þýðingu á íslensku þar sem þess þarf) yrði slík bók aðgengileg fyrir starfsmann utanríkisráðuneytisins, íslenska og erlenda, og aðra sem þekkja þurfa efni samninganna.

/ Sem síðan verði haldið við með árlegum viðskum.

Vegna þess óvenjulega ástands, sem nú ríkir í heiminum yrði að hafa þessum störfum, sem fela mætti væntanlegri stjórnála- og lögfræðisdeild utanríkisráðuneytisins, nokkuð með tilliti til ástandsins sem er. T.d. byrja á starfinu um samninga við þau ríki, sem vér getum nú raunverulega átt mök við og halda því svo áfram eftir því sem mál skipast í heiminum.

IX.

ÚTSENDIR STARFSMENN.

Ég hef í athugunum þessum ekki talað sérstaklega um skipun sendiráða, meðismanna og annara fulltrúa Íslands erlendis.

Orsakir til þess eru ýmsar. Þegar er lögskipað að þetta skuli vera á þeim stöðum, sem ríkisstjórnin ákveður. Starfsetilhögunin hjá þessum útsendu fulltrúum kemur fram í fyrirmála- og leiðbeiningabókinni sem verið er að semja og ég hef afhent 7 fyrstu kaflana af. Útsendir starfsmenn munu að jafnaði valdir úr hóp starfsmanna utanríkisráðuneytisins. Þegar hafa verið skipaðir menn á þeim stöðum, sem mest er aðkallandi eins og ástandið er nú. Frekari ráðstafanir í þessu efni falla eðlilega undir yfirstjórn utanríkisráðuneytisins, hvornig sem hún verður ákveðin og ég því talið rétt að bíða með frekari tillögur í því efni.

X X.

BÓKASAFN.

Ráðuneytið þarf að koma sér upp vel skipulögðu bókasafni. Auk sjálfsagðra handbóka svo sem orðabóka, þjóðréttarhandbóka m.m., þurfa að vera til í því bókasafni ýms heimildarit. Ég tek til dæmis: Söfn alþjóðasamninga, annara milliríkjasamninga, lagasöfn þjóða, sem oss eru skyldar eða vér eigum mikil mök við, auk ýmsra íslenskra safna- og heimildarrita. Við störf mín hér í sumar hef ég rekist á að hvergi er til á einum stað ýms slíkra heimildarita; þeim sem til eru ekki vel til skila haldið, sum "ókomplet", auk þess hvergi til ýmislegt sem til setti að vera. Vöntun þessi

getur orðið bagaleg og torvaldað mjög störf ráðuneytisins.

XI.

HÚSNÆÐI.

Naðsýnlegt verður að sjá utanríkisráðuneytinu fyrir samlegu húsnæði. Auk þeirrar staðreyndar, að áriðandi skrifstofustörf vinnast greiðar og betur í hefilegu húsnæði en ella - en af/leiðir beinan peningasparnað - þarf húsnæðið, eða viss hluti þess, að vera samlega virðulegt. Það verður það ráðuneyti, sem fulltrúar erlendra ríkja eiga mest mök við; sömuleiðis margir erlendir menn aðrir sem hingað koma. Án fburðar verður það því að vera svo úr garði gert að fullsamlegt sé til þess að taka á móti slíku fólki er það leitir sambands við aðstu umboðsstjórn landsins. Enda er lögð áhersla á þetta í flestum löndum, ^{sem} ég þekki til. Slík húsnæði virðulegri en í húsnæðinum ýmsra ráðuneyta sem önnur störf hafa á hendi.

XII.

KOSTNAÐUR.

Þótt ríkisstjórnin muni sjálf geta gert sér grein fyrir ~~húsnæði~~ kostnaði sem leiðir af stofnun þessa nýja ráðuneytis betur en ég, þykir mér þó rétt að nefna ágiskunarupphæð mína um kostnað þennan. Ég geri ráð fyrir því að hann geti ekki orðið mikið meiri undir 100,000 krónum árlega en að hægt muni að komast af með einhverja upphæð líka því. Er þetta kostnaður við ráðuneytið sjálft í Reykjavík auk kostnaðar við fulltrúa þess erlendis, útsenda og kjörna.

Reykjavík 19. september 1940

(Sigu) Sveinn Björnsson

your position not only committees
representative but also Icelandic
attaché legation stop government
ordered Svein Björnsson inform you
when ~~he~~ visits London shortly
therefore not communicated ~~to~~
directly

9

SENDIRÁÐ ÍSLANDS

Moskva, 16. jan. 1945

Kæri bróðir,

Þitt 2 línuv til þess að pakka
bréf þitt 11. f. m., sem var að koma. Takk
ei mig bréf frá Ólafi og hefi svarað hon-
um, alveg í samræmi við það, sem ég
hafði skrifað þér um áramótin. Ég er
alveg einlægur í þessu, að það verður
að fara eftir ykkar hentugleikum heima,
hvort gert verður við mig eða látit ógætt.
Mér var illa við að fara hingað og fela
hétan sinnilega án saknatar. En eins
og ég held að ég hafi nefnt við þig í
fyrra, þá var fjöldi ástæðna, persónu-
legar og málefnalegar, sem gertu að
verkam að mér var illa við að fara
frá London einmitt þá. Mér bindur
mig ekkert nema lögmál inestíunnar,
en e. t. v. er - einnig gagnast Rússum
- rétt að taka nokkurt tillit til þess

lög máls. Eg á við, að e. t. v. væri ekki
heppilegt, að vinur þinn H. fengi
þann skibning, að eg hefði heimt að
fara hétan, strax og víðumlands.
Stjórn hafði sékt að völdum. Flýttum
oss þú hegt. Þú skilur, að það er
einuq annað að vera hér sem full-

frú almennilegra manna en sem
samurulegur út lagi. <sup>Eg hefði dregið á við ólát
möguleikann á að
samtána það tveimur
hér). Hugsaðu það aftrúðr.</sup>
"To be and not to be" (neturlegur hér).

Sagði eg þér, að eg sendi Sv. B.

sinskeyti og óskapti honum til ham-
ingju með, að hafa fengið þingvæðis-
stjórn? Mér fannst hann eiga það
að mér.

Bréf þitt frá í júlí var eg
að fá. Gott, að betur hefist rætt úr
hlutum en þér sýnist þav segja hugur
um. Þú verður að standa í ístadini!

Endurteknað hamingju óskir
með Einblin frændu (úí, er eg veit,
að hann er ekki frænka mín; það
var óupplýst, er eg skrifast seinast)
og bestu kveðjur til ykkar Sigríðar.

Þinn bróðir Pétur

ICELANDIC LEGATION

LONDON S. W. 1

8. júní 1945

Kari bróðir,

Eg hef náð í bókina eftir
Arður Koestler og mynd hana ásamt
2-3 pólitískum þesum, sem sýna
vera mjög góð. "Is innocence enough"
viðist ófáanleg í bili. Þú
lögfræðingurinn þarf ég að at-
hugu þetta

Fertin hringað gekk á gat-
lega, aðeins 4 1/2 klst í lofti. Er
að komu í lag ferðaleysi o. s. frv.
og byst við að helda áfram til
Frakklands á mánudagsmorgun
snemma, með járnbraut og skipi.

Annars ekkert að segja
í bili. Þessi myndir til Sigríðar
og Björns litla. Þinn bróðir
Pétur

Landssíminn

SÍMSKEYTI

Mjög áriðandi

BJARNI BENEDIKTSSON

BORGARSTJORI REYKJAVK =

to:

01
1058 1 DEZ 1940

Símanúmer ritsímans:
Varðstjórnin,
fyrirspurnum um símsk.svarað.

Athugasemdir símsk.

1111

Símanúmer ritsímans:
1020: Afgreiðslan,
tekið á móti símskeytum

Mótt. af

LONDON R515/1 37 1 1036 ETAT =

REPLIED YESTERDAY FIRMLY MAINTAINING PREVIOUSSTANDPOINT
ADDING REQUEST BE CALLED HOME FOR DISCUSSIONS IF
NECESSARY STOP TODAY RECEIVED TNSTRUCTIONS INFORM OTHER
PARTY APPOINTMENT STOP REPLYING WITH RENEWED RQUEST
COME HOME DISCUSSIONS = PETUR BENEDIKTSSÓN

Landssíminn

SÍMSKEYTI

Eyðublað nr. 1 d.

BJARNI BENEDIKTSSON

REYKJAVÍK =

Einang. 19

Móttakið:

16¹⁷ 7 FEB
19

Athugasemdir símaþjóna

Símanúmer ritsímans:

6411 Varðstjórnin,
fyrirspurnum um símsk. svarað

LANDSSÍMI ÍSLANDS

Símanúmer ritsímans:

1020: Afgreiðslan,
tekið á móti símskeytum.

Mótt. af

R124/7 ROMA 67 7 1447 =

ONOGULEGT VERA FJARVERANDI TVENNUM MOSKVASAMN
 ANTHESSAD HAETTA THAR ALVEG LEGG ENGA AHERZLU MALID
 HVORUGAN YVEGINN LATTU EINGOENGU FARA EFTIR YKKAR
 HENTUGLEIKUM STOP ER RETT OLAFURBJOERNSSON EIGI AFLEYSA
 PETURTHORST SPURNMK EF EG A AFRAMHALD Hafa MOSKVA
 MINU UMDAEMI LEGG EG EHERZLU NAUDSYN Hafa THAR
 FYRSTAFLOKKS SENDIRRITARA ER NOKKUR VON HANN GETI
 STADID EIGIN FOTUM PMK BEZTU HAMIN OSKIR OKKAR
 NOERTU MED UTNEFNINGUNA = PETUR

SÍMSKEYTI

Eyðublað nr. 1 d.

FOREIGN MINISTER REYKJAVIK

External.

tekið:

2 02 2 JUL
03

Athugasemdir símaþjóna

Símanúmer ritsímans:
6411 Varðstjórnin,
fyrirspurnum um símsk. svarað

LANDSSÍMI ÍSLANDS

Símanúmer ritsímans:
1020: Afgreiðslan,
tekið á móti símskeytum.

1202 PRAHA 35 1 2100 =

Mótt. af

[Handwritten signature]

=PRIVAT TEL EKKERT AHORFSMAL FRAMLENGJA
SAMNINGINN AREIDANLEGT ASTAEDUR TEKKA SEMJA EKKI
NU RETT TILGREINDA STOP ASTAEDUR SEM SENDIMENN
FRASKYRT SUMIR HEIMA HAFI GEGN FRAMLENGINGU VIRDAST
MER MESTMEGNIS BYGGDAR MISKILNINGI KAERAR KVEDJUR

= PETUR